

KINH NGHIỆM PHONG VÀ BỔ NHIỆM GIÁO SƯ, PHÓ GIÁO SƯ Ở ĐỨC VÀ HUNGARY

NGUYỄN ĐỨC HUY

Văn phòng Hội đồng Chức danh Giáo sư Nhà nước
Email: ndhuy@moet.edu.vn

Tóm tắt: Giáo sư, phó giáo sư là chức danh cao nhất dành cho bậc học thuật của một trường đại học và các loại giáo dục sau phổ thông khác cũng như các trường mang chức năng nghiên cứu ở hầu hết các nước. Ở mỗi quốc gia lại có những đặc điểm nhiệm vụ, tiêu chuẩn, quy trình, lương bổng của giáo sư; phó giáo sư khác nhau. Khái niệm giáo sư, phó giáo sư của Việt Nam với thế giới còn tồn tại nhiều sự khác biệt. Trong khuôn khổ bài viết, tác giả giới thiệu các nét chính về việc bổ nhiệm giáo sư, phó giáo sư của hai nước Hungary và Đức. Từ đó nêu ra bài học kinh nghiệm cho Việt Nam về tiêu chuẩn và quy trình bổ nhiệm giáo sư; phó giáo sư trong bối cảnh hội nhập quốc tế.

Từ khóa: Giáo sư; phó giáo sư; tiêu chuẩn; quy trình.

(Nhận bài ngày 05/7/2016; Nhận kết quả phản biện và chỉnh sửa ngày 08/8/2016; Duyệt đăng ngày 27/9/2016).

1. Đặt vấn đề

Các nước Châu Âu nói chung có nền giáo dục đại học tiên tiến so với thế giới. Trong đó, Hungary và Cộng hòa liên bang Đức là các quốc gia có nền giáo dục chất lượng cao và khá tương đồng về thể chế chính sách. Hungary là quốc gia có nền giáo dục đáng khâm phục kể cả giáo dục cơ sở lẫn giáo dục đại học. Theo số liệu thống kê năm 2005, Hungary có 23.787 giảng viên giảng dạy trong các trường đại học và cao đẳng, trong đó có 16.892 giảng viên trong biên chế chính thức. Với số lượng giáo sư là 3.131 người và số lượng sinh viên là 378.500 người. Như vậy, năm 2005 số lượng sinh viên trên số lượng giảng viên và giáo sư bình quân là 15,9 sinh viên/1 giảng viên và 120,8 sinh viên/1 giáo sư. Cộng hòa liên bang Đức là quốc gia có một đội ngũ giáo sư, phó giáo sư chất lượng cao và đông đảo tại các trường đại học trên cả nước. Tính đến năm 2014, tại 428 trường đại học của Cộng hòa Liên bang Đức có 45.749 giáo sư làm việc, đồng thời trong khoảng thời gian từ năm 2008 đến năm 2014, số lượng giáo sư tăng bình quân hàng năm khoảng 14%. Với số lượng sinh viên đại học trong tất cả các ngành trên toàn nước Đức năm học 2014-2015: 2.698.000 thì bình quân là 1,7 giáo sư trên 100 sinh viên.

Trong khi đó, Việt Nam đang trong quá trình hội nhập sâu rộng với nền kinh tế khu vực và thế giới, các hoạt động kinh tế liên kết các quốc gia tạo thành chuỗi giá trị gia tăng toàn cầu ngày càng gia tăng. Để bắt kịp với những thay đổi nhanh chóng trong bối cảnh toàn cầu hóa, đáp ứng được nhu cầu của đội ngũ trí thức trong hội nhập quốc tế, yêu cầu nâng cao chất lượng giáo sư, phó giáo sư và bổ nhiệm chức danh giáo sư, phó giáo sư ở Việt Nam, theo hướng hội nhập quốc tế. Chính vì vậy, việc nghiên cứu học hỏi kinh nghiệm quy trình xét duyệt và bổ nhiệm chức danh giáo sư, phó giáo sư của Đức và Hungary là cần thiết cho Việt Nam xây dựng và nâng cao đội ngũ giáo sư và phó giáo sư trong thời kì mới.

2. Khái niệm và nhiệm vụ của giáo sư

2.1. Khái niệm về giáo sư

Một giáo sư, thường gọi là Full Professor (để phân

biệt với phó giáo sư) là bậc học thuật cao nhất của một trường đại học và các loại giáo dục sau phổ thông khác cũng như các trường mang chức năng nghiên cứu ở hầu hết các nước. Từ giáo sư thông thường là một chuyên gia nghệ thuật hoặc khoa học, một giáo viên ở cấp cao nhất. Ở một số nước, từ giáo sư cũng được dùng kèm trong một chức danh thấp hơn như phó giáo sư (Associate), trợ lý giáo sư (Assistant).

Giáo sư là người chủ trì một công trình nghiên cứu và thông thường tham gia giảng dạy sinh viên đại học, sinh viên mới ra trường, những khóa chuyên môn trong lĩnh vực chuyên môn của mình. Trong trường đại học có sinh viên tốt nghiệp, giáo sư có thể tham gia đào tạo hoặc hướng dẫn sinh viên tốt nghiệp, những người đang nghiên cứu một đề tài nào đó để hoàn thành luận văn hoặc luận án của mình.

2.2. Nhiệm vụ của giáo sư

Giáo sư là những chuyên gia có chất lượng trong lĩnh vực của họ. Những người này thường phụ trách những công việc sau đây:

- Quản lý công tác giảng dạy, nghiên cứu và xuất bản (sách, báo) trong khoa (ở những nước giáo sư làm trưởng khoa);

- Tham gia các bài giảng và chuyên đề trong lĩnh vực chuyên môn (nghĩa là: làm công việc chuyên môn) như lĩnh vực toán học, khoa học, khoa học nhân văn và khoa học xã hội, giáo dục, văn học, âm nhạc và những lĩnh vực ứng dụng kĩ thuật, thiết kế, y học, luật học, hoặc thương mại;

- Thực hiện và chỉ đạo các công trình nghiên cứu cấp cao trong lĩnh vực chuyên môn nào đó;

- Cung cấp cho cộng đồng những dịch vụ chuyên biệt, bao gồm cả chức năng tư vấn (như những tổ chức tư vấn quốc gia và phi chính phủ) hoặc cung cấp lời bình của chuyên gia trên bản tin tivi hoặc phát thanh hoặc những chương trình liên quan đến những chương trình quan trọng của cộng đồng;

- Đào tạo sinh viên đại học;

- Thực hiện các chức năng hành chính, quản lí, thông thường ở cấp cao (ví dụ trường khoa, giám đốc thư viện, v.v.);

- Đánh giá sinh viên về chất lượng chuyên môn (ví dụ thông qua các kì thi hoặc bảo vệ luận văn).

Các nhiệm vụ, vai trò khác của một giáo sư phụ thuộc vào trường đại học thuộc nước nào, chế độ, chế tài và giai đoạn hoạt động của nó. Ví dụ, trường đại học có định hướng nghiên cứu ở Bắc Mỹ, và nói chung ở các nước châu Âu giao nhiệm vụ cho giáo sư chủ yếu trên cơ sở thành tựu nghiên cứu và năng lực huy động tài trợ từ bên ngoài. Tùy thuộc vào vị thế nghiệp vụ, chuyên môn một giáo sư có thể được mời hoạt động như một tri thức, trình bày những ý tưởng của mình trên phương tiện truyền thông và các diễn đàn khác về các sự kiện đang xảy ra và những vấn đề phức tạp đòi hỏi sự tỏ sáng của sự uyên bác.

3. Tiêu chuẩn và quy trình xét giáo sư, phó giáo sư ở Cộng hòa Liên bang Đức và Hungary

3.1. Cộng hòa liên bang Đức

3.1.1. Tiêu chuẩn và điều kiện để được xét giáo sư

Tiêu chuẩn và điều kiện để được xét giáo sư gồm: 1/ Đã hoàn thành luận án tiến sĩ đạt trình độ quốc tế; 2/ Có năng lực và kinh nghiệm sư phạm; 3/ Có đủ công trình khoa học công bố theo danh mục quy định; 4/ Trình bày báo cáo khoa học trước Hội đồng thẩm định (Berufungskommission) trong thời gian 150 phút và 01 bài giảng ra mắt được Hội đồng thẩm định chấp nhận (Hội đồng thẩm định liên ngành thông thường được tổ chức gồm đại diện của 05 đến 07 ngành với số lượng tối thiểu là 21 thành viên); 5/ Về thời gian, đối với các ứng viên tại các trường ứng dụng và định hướng nghề nghiệp phải có ít nhất 05 năm thực tế, trong đó có 03 năm làm việc ở ngoài trường.

Theo quy định chung, các ứng viên thuộc các lĩnh vực đặc thù (như nghệ thuật) phải chứng minh được là có trình độ nghệ nghiệp xuất sắc hoặc có công trình "đề đời". Riêng đối với các trường sư phạm, ngoài luận án tiến sĩ, ứng viên còn phải qua thẩm định, đánh giá của Hội đồng về năng lực sư phạm và 02 môn thi quốc gia về nghiệp vụ sư phạm và đào tạo.

Việc xét chọn giáo sư về cơ bản được thực hiện theo nguyên tắc cạnh tranh. Thông thường với mỗi vị trí được lựa chọn từ 2 đến 7 ứng viên. Chính vì tiêu chuẩn theo quy định rất nghiêm ngặt và trình tự chặt chẽ nên độ tuổi giáo sư khi được bổ nhiệm tại Đức khá cao (bình quân 40 tuổi). Đáng lưu ý là hàng năm, Chính phủ Đức có ấn định về số lượng giáo sư sẽ được xét bổ nhiệm ở từng ngành, lĩnh vực khác nhau nhằm bảo đảm sự phát triển cân đối về chuyên môn và khu vực. Cho đến nay cơ chế này được xem là khá linh hoạt và có hiệu quả, vì nó tạo điều kiện để các trường vùng xa, vùng khó khăn vẫn có đủ tỉ lệ giáo sư cần thiết, cũng như tạo cơ hội cho các giáo sư trẻ có điều kiện phát triển.

3.1.2. Thu nhập của giáo sư

Thu nhập của giáo sư trường công lập ở Đức bình quân là 63.848 EUR/năm (tương đương 98.000 USD); trường tư là 86.300 EUR/năm (127.000 USD). Nếu so sánh thì thấp hơn ở nhiều nước. (Ví dụ Mỹ: 81.000 đến 106.000 EUR; Thụy Sĩ từ 102.000 đến 149.000 EUR; Anh: 70.000

EUR). Lí do chính là chính sách bảo đảm công bằng xã hội, không tạo ra sự chênh lệch lớn về thu nhập giữa các đối tượng.

3.2. Hungary

3.2.1. Tiêu chuẩn và quy trình xét

3.2.1. Tiêu chuẩn

Phó giáo sư cao đẳng và phó giáo sư đại học do hiệu trưởng các trường đại học và các trường cao đẳng quyết định bổ nhiệm. Việc phong phó giáo sư thuộc quyền hạn của hiệu trưởng, theo những quy định của Bộ Luật Giáo dục Đại học do Quốc hội thông qua (Bộ Luật hiện hành là Bộ Luật năm 2011). Các điều kiện quy định chung: 1/ Có bằng tiến sĩ trở lên; 2/ Có thành tích xuất sắc trong nghiên cứu khoa học, công nghệ, có khả năng dẫn dắt công việc khoa học hay nghệ thuật cho sinh viên và các trợ giảng; 3/ Có thành tích trong hoạt động đào tạo, đảm bảo thời gian giảng dạy theo quy định tối thiểu là 5 năm; 4/ Nhiều trường đại học các yêu cầu về tiêu chuẩn phó giáo sư đòi hỏi chất lượng cao hơn tiêu chuẩn quy định chung như phải có bằng tiến sĩ khoa học, quy định số lượng và chất lượng các công trình khoa học, số lượng các trích dẫn hay chỉ số mức độ ảnh hưởng, chỉ số H v.v... theo chuẩn của SCI.

3.2.2. Quy trình xét

Việc xét đạt tiêu chuẩn giáo sư, phó giáo sư được tiến hành ở trường qua 2 cấp hội đồng với 4 bước như sau: 1/ Lãnh đạo ngành và các trường khoa của Trường học và thông qua chỉ tiêu tuyển giáo sư, phó giáo sư trong từng thời kì (không nhất thiết hàng năm); 2/ Sau khi hết hạn nộp hồ sơ, Hội đồng chuyên môn của ngành họp xét các ứng cử viên theo các tiêu chuẩn quy định và thông qua danh sách ứng cử viên đạt tiêu chuẩn; 3/ Hội đồng lãnh đạo ngành với các trường khoa bỏ phiếu với các ứng cử viên đã được Hội đồng chuyên môn của ngành thông qua. Những ứng cử viên được thông qua ở cuộc họp này được giới thiệu lên Hội đồng Giáo sư của trường; 4/ Hội đồng giáo sư trường họp xét và bỏ phiếu phó giáo sư, giáo sư: a/ Nếu ứng cử viên được thông qua là phó giáo sư thì Hội đồng giáo sư trường đề nghị Hiệu trưởng kí Quyết định bổ nhiệm; b/ Nếu ứng cử viên ở các trường cao đẳng được thông qua là giáo sư thì Hội đồng Nghị sự của trường xem xét và trình lên Bộ Nguồn nhân lực; c/ Nếu ứng cử viên ở các trường đại học được thông qua là giáo sư thì hồ sơ được chuyển lên Ủy ban Kiểm định chất lượng giáo dục đại học và cao đẳng Hungary (MAB) để xem xét tiếp.

3.2.2. Thu nhập của giáo sư, phó giáo sư

Chế độ lương của Hungary quy định lương của giáo sư, phó giáo sư đại học và cao đẳng theo nguyên tắc sau:

- Giáo sư đại học có 3 bậc (Giáo sư đại học bậc 1 hưởng lương là 100% thì lương giáo sư bậc 2 là 103%, giáo sư bậc 3 là 106%).

- Phó giáo sư đại học có 4 bậc: Phó giáo sư đại học bậc 4 là cao nhất (Phó giáo sư này có bằng Dr. Habil) lương bằng 85%, bậc 3 = 76%, Bậc 2 = 73%, Bậc 1 = 70% lương của giáo sư đại học bậc 1.

- Giáo sư cao đẳng có 4 bậc: Giáo sư cao đẳng bậc 4 là cao nhất (Giáo sư này có bằng Dr. Habil) lương bằng 90% lương giáo sư đại học bậc 1; Bậc 3 = 81%; Bậc 2 = 78%; Bậc 1 = 75% lương của giáo sư đại học bậc 1.

- Phó giáo sư cao đẳng có 3 bậc: Phó giáo sư cao đẳng bậc 3 = 61% ; Bậc 2 = 58%; Bậc 1 = 55% lương của giáo sư đại học bậc 1.

Hàng năm, Quốc hội Hungary thông qua mức lương tối thiểu và mức lương của giáo sư đại học bậc 1. Lương của giáo sư, phó giáo sư, giảng viên, trợ giảng sẽ căn cứ vào đó và điều chỉnh theo tỉ lệ % như trên. Ví dụ, năm 2016 lương tối thiểu được Quốc hội thông qua là: 129.000 Ft, lương giáo sư đại học bậc 1 là: 437.300 Ft. Đầu năm 2016, Chính phủ Hungary cam kết sẽ thực hiện việc tăng lương cho nhà giáo theo lộ trình: năm 2016 tăng 15%, năm 2017 và 2018 mỗi năm tăng thêm 5%, do vậy lương GS đại học bậc 1 năm 2016 là 502.900 Ft (Hiện nay 1 EUR = 317 Ft).

4. Kết luận và bài học kinh nghiệm đối với Việt Nam

Ở Việt Nam, việc bổ nhiệm chức danh giáo sư Nhà nước quy định trong văn bản, cũng chỉ giao cho các trường đại học có nhu cầu song việc thẩm định tiêu chuẩn giao cho các cơ sở giáo dục đại học trong đó có các Viện nghiên cứu khoa học nơi có đào tạo trình độ tiến sĩ và phối hợp với các trường đại học đào tạo trình độ thạc sĩ. Đây là điểm khác biệt cơ bản với các nước trong xét phong chức danh giáo sư. Hay nói cách khác, ở nước ngoài, học hàm giáo sư, phó giáo sư thường đi kèm với tên trường đại học phong tặng. Ở Việt Nam, học hàm giáo sư mang tính quốc gia, được Nhà nước phong tặng. Trong tương lai, xu hướng trao quyền phong cho các trường đại học ở Việt Nam là tất yếu. Bởi bản chất của học hàm này thuộc về những giáo viên đạt được những thành tựu xuất sắc trong giảng dạy, nghiên cứu và cần được phong tặng bởi chính cơ quan tổ chức nơi làm việc, cống hiến.

Đức và Hungary là hai nước có nền giáo dục tiên tiến, có đội ngũ giáo sư, phó giáo sư đông đảo và chất lượng cao. Kết quả này có được là do cả hai nước đều có quy trình phong và bổ nhiệm hoàn thiện, công khai, minh bạch và đặc biệt là sự tự chủ cao của các trường đại học. Cùng với đó sự quan tâm và đãi ngộ cao của trường và nhà nước càng làm cho đội giáo sư, phó giáo sư tại hai quốc gia ngày càng phát triển, đóng góp lớn vào sự phát

triển của nền giáo dục mỗi nước. Mỗi quốc gia tuy mang đặc điểm khác nhau, song thông qua các tiêu chuẩn và quy trình xét tuyển, bình chọn các chức danh giáo sư có thể thấy những điểm chung sau:

- Luôn coi giáo sư là danh hiệu, là chức danh cao quý chỉ dành cho những người làm công tác giảng dạy, nghiên cứu trong các trường đại học;

- Giáo sư, phó giáo sư là chức danh dành cho giảng viên trường đại học và do trường đại học thành lập các hội đồng học thuật xem xét, đánh giá, bổ nhiệm;

- Giáo sư, phó giáo sư không chỉ được thừa nhận đánh giá không chỉ của trường, mà còn có sự đánh giá từ các sinh viên.

- Giáo sư, phó giáo sư còn là những nhà khoa học có uy tín, có tên tuổi không chỉ các đồng nghiệp trong nước mà cả các đồng nghiệp trên thế giới biết đến thông qua các sản phẩm của họ là các phát minh sáng chế, các bài báo công bố, các sản phẩm nghiên cứu có giá trị được đăng tải trên các tạp chí khoa học có uy tín, đồng thời tham gia hội nghị, hội thảo quốc tế và trong các bài giảng của họ ở các trường đại học ở nước ngoài;

- Thu nhập của giáo sư, phó giáo sư luôn được các trường và nhà nước đảm bảo ở mức cao trong xã hội, tương xứng với năng lực và công hiến.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

[1]. Đỗ Trần Cát, (2003), *Nghiên cứu đề xuất các chế độ chính sách đối với các giáo sư, phó giáo sư ở Việt Nam và các cơ sở khoa học của các đề xuất đó*, Nhà nước Việt Nam.

[2]. Hội đồng chức danh Giáo sư Nhà nước, (2016), *Tim hiểu về quy trình xét phong chức danh giáo sư/phó giáo sư của Hungary*.

[3]. *Nghị định số 141/2013/NĐ-CP ngày 24 tháng 10 năm 2013 quy định chi tiết và hướng dẫn thi hành một số điều của Luật Giáo dục Đại học*.

[4]. Nguyễn Minh Mẫn, (2016), *Khái quát về việc xét, công nhận giáo sư ở Cộng hòa liên bang Đức*, <http://www.hdcdgsnn.gov.vn/>

[5]. *Quyết định số 174/2008/QĐ-CP quy định, tiêu chuẩn, thủ tục bổ nhiệm và miễn nhiệm các chức danh giáo sư, phó giáo sư*.

LESSONS-LEARNT FOR VIETNAM TO APPOINT PROFESSORS AND ASSOCIATE PROFESSORS FROM HUNGARY AND GERMANY

Nguyen Duc Huy

Office-The State Council for Professional Title of Vietnam

Email: ndhuy@moet.edu.vn

Abstract: *Professor and Associate Professor are the highest titles in academic level at universities, types of post-secondary education and research institutes. Each nation issued characteristics, standards, procedures, salaries and various types of professor/associate professor. There have been many differences in the concept of professor/associate professor in Vietnam and other countries. Therefore, the author introduced the main features of the appointment of professors/associate professors in Hungary and Germany. Then, the article provided lessons-learnt for Vietnam on standards and procedures to appoint professors/associate professor in the context of international integration.*

Keywords: *Professors; associate professor; standards; procedure.*